

Obr. 7. Praha 8-Karlín, čp. 429, 445, 471, 477. Firma Kuneš a Rákosník, kolem 1905: ukázky typologie maskaronů nad portály domů Nového Karlína: **A** – maskaron nad portálem čp. 429 v Sokolovské 132; **B** – maskaron nad portálem čp. 445 v ulici Petra Slezáka 15; **C** – maskaron nad portálem čp. 471 v Březinově 22; **D** – maskaron nad portálem čp. 477 v Křížkové 119 (foto autor, 2018).

Sochařsko-štukatérské práce, kterými v průběhu prvního desetiletí Kunešova a Rákosníkovy firma zdobila novou i starší zástavbu Karlína, se vyznačují širokým spektrem tvarosloví a námětů. Způsob výzdoby karlínských fasád odpovídá standardní dekorativní výbavě secesních a secesně-historizujících staveb počátku 20. století a jeho formální stránka vykazuje vysokou úroveň, kterou se vyznačovaly práce většiny odchovanců profesora Celdy Kloučka z pražské Umělecko-průmyslové školy. Nejčastější výzdobné prvky představují výplně parapetů balkonů, podokenních ploch a nadokenních nástavců a také reliéfní pásy zdůrazňující horizontály stavby, tvořené převážně rostlinným dekorem, který je často provázán s dalšími dekorativními motivy (zejména vázami, kartušemi, ptáky). K frekventovaným součástem výzdoby také přirozeně patří maskarony rytmičující fasádu nebo zdůrazňující vertikály stavby, dále konzoly balkonů a arkýřů či drobnější konzolky svislých architektonických článků. Ačkoliv většina této karlínské výzdoby pochází od jedné dekoratérské firmy, zmíněné výzdobné prvky jsou málokdy opakovány a tvoří tak skutečně pestrou škálu motivů. K jejich vícečetnému použití na různých stavbách dochází spíše u několika vysloveně ornamentálních prvků, jako jsou kartuše, a nebo v případech, že jde o skupinu (či zpravidla dvojice) sousedících, architektonicky jednotných domů, avšak jinak jsou zpravidla použity individuálně pro tu kterou stavbu. Opakované použití plastických prvků na různých stavbách (tj. odlévaných ze stejných forem), o nichž bude ještě řeč, bylo přitom běžnou praxí sochařsko-štukatérských závodů této doby a zejména v případě tak velkých provozů, jako byla Kunešova a Rákosníkovy firma, šlo zároveň o nezbytnost. Také firma Kuneš a Rákosník přirozeně tento postup využívala a opakovaně používaný identický dekor tak můžeme vidět na různých, od sebe vzdálených místech v Praze, jak bude ukázáno níže. V samotném Karlíně však zjevně firma dbala na to, aby se její dekorace variovaly a nepůsobily tak příliš „prefabrikovaným“ dojmem.

Individualitu výzdoby jednotlivých staveb však mnohem více podtrhují samostatné sochařské práce. K nim patří výzdoba portálů, reliéfní scény, figurální kompozice v konzolách a příležitostně i volné sochy. Ústředním prvkem koncepcí parterů bývají maskarony v klenáku nad vchodem, u nichž se v karlínské zástavbě setkáváme s širokým rejstříkem výrazů (obr. 7). Nápadnou součástí výzdoby některých staveb Nového Karlína jsou náročně ztvárněné konzoly arkýřů a balkonů, využívající bohaté vegetace i figurálních prvků. Nejvýraznější příklad nabízí dům čp. 506 v nároží Křížkové a Šaldovy ulice (1909). Podnož jeho arkýře zdobí výjev s liškou pod stromem, okolo něž se ovíjí had držící jablko (obr. 8). Možná jde o ikonograficky individualizovanou výzdobu s ohledem na stavebníka domu, jímž byl karlínský lékař Jan Řepka.¹² Motiv hada coby symbolu lékařství zde byl snad záměrně spojen se symbolikou stromu poznání a zdá se, že se zároveň stal zámkou pro rozehrání scény, do níž byl zapojen i motiv z Ezopových bajek. Jakýsi protějšek této formace tvoří neméně nápadná konzola balkonu o něco staršího domu čp. 435 na druhé straně ulice, pracující s motivem mladíka s nápisovou páskou (obr. 9). Celou řadu motivů sochaři rozvinuli zejména v portálech staveb, kde se vedle florálního dekoru a maskaronu uplatňují i figurální dvojice, jako je tomu například nad vchodem do vlastního domu Bohumila Štěrby, kde se sáhlo ke komicky působícímu motivu opic (obr. 10). Ve vyšších partiích domů jsou větší sochařské práce zastoupeny hlavně reliéfy s alegorickými scénami. Taková nechybí ani v průčelí domu Oldřicha Rákosníka, kde ji můžeme číst jako alegorii umění, popřípadě umění a architektury (obr. 11). Pro úplnost dodejme, že fasáda bývalého sídla sochařsko-štukatérského závodu prozrazuje funkci stavby na více místech. Kromě dochovaných plastických firemních nápisů v přízemí je to i nápis „V kráse útěcha“ na vrcholu arkýře a symbol tří štítků na ozubeném kole, vyjadřující spojení výtvarného umění a průmyslu. Zajímavým detailem je i dvojice

¹² Deník prací, 108. – Možnou spojitost motivu hada se stavebníkem domu zmiňují již Marie Vitochová a Jindřich Kejíř (VITOCHOVÁ/KEJŘ 1997, 153).

Obr. 26. Pečky, kostel sv. Václava. Výzdoba od firmy Oldřich Rákosník z roku 1913: **A** – kostel před osazením výzdoby na dobové pohlednici (soukromý archiv, neznámý fotograf, do 1913, reprofoto autor, 2018); **B** – reliéf sv. Václava v tympanonu portálu; **C** – reliéf Krista na průčelí transeptu (foto autor, 2018).

O úspěšnosti Kunešovy a Rákosníkovy firmy svědčí, že do první světové války dodala výzdobu pro desítky nájemních domů v Praze a na jejich předměstích, nepočítaje v to práce pro domovský Karlín. Významné odbytiště našel sochařsko-štukatérský závod brzy v bezprostředně sousedící Libni, jejíž zástavbu rovněž významně formoval stavební boom prvního desetiletí 20. století. Časté zakázky v této předměstské obci měly tak primárně svou „geografickou“ logiku. Jedním z libeňských objednavatelů byl místní stavitel Alois Vavrouš (1862–1939),³⁰ jehož fasády odpovídají dvěma základním stylovým modům, v jejichž rámci se rozvíjela většina dekorací karlínské firmy v prvních letech 20. století: průčelí domu U Českých patronů v ulici Na Hrázi čp. 216 (1903–1904) dominuje gotizující tvarosloví a další odkazy na středověk, popřípadě renesanci; tomu odpovídá i sochařská výzdoba s tradicionalisticky pojatými sochami Madony a svatých českých patronů (obr. 27). Naproti tomu průčelí domu čp. 576 v Zenklově ulici ze stejné doby je téměř čistě secesní a jeho výzdobu v souladu s tím ovládají rozměrné maskarony pod balkony a dvojice personifikací nad hlavním vchodem s dnes již poškozenými atributy. Levá z nich pracuje se zcela moderním motivem dělníka a patrně představuje průmysl (obr. 28). Z četných libeňských realizací Kunešovy a Rákosníkovy firmy stojí za zmínku výzdoba fasády domu U Deutschů v Zenklově ulici čp. 566, postaveného Václavem Romováčkem (1903).³¹ V budově dnes sídlí Divadlo pod Palmovkou a její současný vzhled určila meziválečná adaptace, která odstranila

³⁰ Deník prací, 22, 23, 28.

³¹ Deník prací, 15.

Obr. 50. Praha 8-Libeň, čp. 1502. Otakar Rákosník, kolem 1929: personifikace sochařství v průčelí domu v ulici V Zahradách 14 (foto autor, 2018).

plastickým dekorem stropů v reprezentačních prostorách prvního a druhého patra bývalého bankovního domu. Důvodem k tomuto předpokladu je jednak ta okolnost, že firma Rákosník v dřívější době často spolupracovala s projektantem budovy Maxem Spielmannem (1881–1970) i s hlavním dodavatelem dřevěných obkladů interiéřů a nábytku Petschkova paláce – firmou Emil Gerstel, jednak samotný charakter výzdoby, v níž zejména plastické rámce s florálních prvků svými formami připomínají dekor paláce Lucerna z předchozího desetiletí.⁷⁴

Prozatím nejméně zpráv o činnosti firmy máme k dispozici pro 30. a 40. léta 20. století. Tato doba bude předmětem dalšího výzkumu a autor tohoto článku je přesvědčen, že se jí podaří podrobněji zmapovat, a přinést tak komplexní obraz o činnosti firmy v průběhu celé její historie. Ve 30. letech převzal vedení závodu syn jeho spoluzakladatele, Otakar Rákosník (1903–1967). Vystudoval sochařství na pražské Umělecko-průmyslové škole (1919–1925) a podnikl několik studijních cest do zahraničí (TOMAN 1950, 344). Na přelomu 20. a 30. let se syn a otec na provozu dílny podíleli asi ještě společně, jak naznačuje i její tehdejší označení „O. Rákosník“, pod nímž se mohla skrývat jména obou. Počátkem 30. let se firma profilovala jako sochařství a štukatérství spojené s výrobou sádrových modelů, umělého kamene a umělého mramoru. V inzerech časopisu *Architekt SIA* se prezentovala prostřednictvím fotografie sádrového modelu architektonického projektu (obr. 48). Široké spektrum prací v té době zahrnovalo i produkci volných sádrových plastik, jako byla například socha sv. Anežky České, dodávaná zákazníkům zřejmě v polychromované i nebarevné verzi (obr. 49). Ateliér také běžně poskytoval služby dalším sochařům pro odlévání jejich modelů, zejména pak Jaroslavu Horejcovi (1886–1983).⁷⁵ Příklad vlastní sochařské tvorby Otakara Rákosníka nabízí průčelí domu čp. 1502 v ulici V Zahradách v Libni, který si rodina nechala postavit koncem 20. let. Sochař jej ozdobil elegantní personifikací sochařství, symbolizující povolání stavebníka a rodinnou tradici (obr. 50).

Je pozoruhodné, že Otakar Rákosník firmu úspěšně provedl hospodářskou krizí, jejíž dopady se u nás projeví v 1. polovině 30. let. Aby mohla firma fungovat i za ekonomicky ztížených podmínek a v době úbytku zakázek, prodal její majitel některé ze svých pražských nemovitostí (jmenovitě domy na pražském Smíchově) a ze získaných prostředků si udržel svou zaměstnaneckou základnu.⁷⁶ Firma pak úspěšně fungovala v pozdějších letech a také v období protektorátu (obr. 51). Ukončení její činnosti je spojeno až s nuceným koncem soukromého podnikání na konci 40. let 20. století.

Výzkum zaměřený na činnosti karlínské sochařsko-štukatérské firmy přináší řadu poznatků nejen faktografické povahy, ale i těch, které podávají širší svědectví o dobových zvyklostech v oblasti tvorby architektonického dekoru 19. a 20. století. Ten je významnou součástí dobové výtvarné kultury, podílející se dodnes na tvářnosti většiny evropských měst. Sondu do historie a tvorby dekoratérského závodu umožnila vzácná konstelace okolností, díky níž se dochovaly některé důležité písemné a obrazové prameny a artefakty. Snad se podobný výzkum podaří v budoucnu uskutečnit i u některých dalších dílen tohoto typu, jejichž práce se většinou skrývají v anonymitě.

Obr. 51. Smaltovaná reklamní cedule firmy Otakar Rákosník z doby protektorátu, kolem 1940 (soukromá sbírka, foto autor 2018).

74 K Petschkovu paláci viz zejména LEDVINKA/MRÁZ/VLNAS 1995, 246–248; VALCHÁŘOVÁ 1998, 506–507.

75 Podle sdělení Otakara Rákosníka.

76 Podle sdělení Otakara Rákosníka.